

/ Д.О. Янаков // TERRA EKONOMICUS. – 2012. – Том 10. – №2. – С. 143–145. – Режим доступу: <http://sfedu.ru/evjur/data/2012/journal10.2.3.pdf>.

16. Самойловская В.П. Об оценке влияния контролируемых процедур в сфере государственного регулирования внешней торговли /

В.П. Самойловская, В.М. Питерская // Методы та засоби управління розвитком транспортних систем. – 2013. – №1 (20). – С. 45–57.

17. Крисоватий А.І. Економічний зміст і складові митної системи держави / А.І. Крисоватий, В.П. Мартинюк // Фінанси України. – 2009. – №6. – С. 29–39.ф

О.Г. ЗАГНІЙ,

к.е.н., Інститут економіки та прогнозування НАН України

Третій енергетичний пакет ЄС, його вплив на реформування газотранспортної системи України

У статті розглянуто питання впливу Третього енергетичного пакету ЄС на реформування газотранспортної системи України та запропоновано першочергові заходи щодо впровадження його основних положень.

Ключові слова: газотранспортна система, газовий ринок, лібералізація ринку, диверсифікація, третій енергетичний пакет, модернізація, реформування, ринок природного газу.

О.Г. ЗАГНІЙ,

к.э.н., Институт экономики и прогнозирования НАН Украины

Третий энергетический пакет ЕС, его влияние на реформирование газотранспортной системы Украины

В статье рассмотрены вопросы влияния Третьего энергетического пакета ЕС на реформирование газотранспортной системы Украины и предложены первоочередные мероприятия по внедрению его основных положений.

Ключевые слова: газотранспортная система, газовый рынок, либерализация рынка, диверсификация, третий энергетический пакет, модернизация, реформирование, рынок природного газа.

O. ZAGNIY,

Ph.D., Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine

The Third Energy Package of EU and its Impact on the Reforming of Ukraine's Gas Transportation System

The article deals with the impact of the EU third energy package to reform Ukraine's gas transit system and proposed priority measures for the implementation of its key provisions.

Keywords: gas transport system, the gas market, market liberalization, diversification, the third energy package, modernization, reform the natural gas market.

Постановка проблеми. Сьогодні зміни в енергетичній галузі покликані стати першим кроком для оздоровлення та зростання економіки країни в цілому.

Основою для інвестицій мають бути реформи, демонополізація, прозорість й удосконалення правових і регуляторних механізмів. Держава повинна мінімум інвестувати, але максимум створювати сприятливий інвестиційний клімат.

Головні передумови і джерела інвестицій: деофшоризація економіки, впровадження стимулюючого податкового і регуляторного законодавства, економічно обґрунтовані тарифи та міжнародні інвестиції. Частка прямих державних інвестицій з державного бюджету України для розвитку енергетичної інфраструктури не повинна перевищувати 5–10%. Загальний обсяг інвестицій з усіх джерел оцінюється у розмірі 1300 млрд. грн. (за курсом 22 грн. за 1 дол. США) [1].

Як імпортери енергоносіїв, Україна та Євросоюз спільно зацікавлені в безпечному постачанні енергоресурсів та диверсифікації їх надходження. Україна є одним з важливих партнерів ЄС як великий транзитер енергоносіїв, особливо природного газу. Тому надійна робота української ГТС має для Євросоюзу стратегічне значення, а інтеграція енергетичного ринку України до європейського є особливим спільним пріоритетом.

З огляду на ці обставини дослідження в рамках обраної теми має особливу актуальність. Очевидним також є той факт,

що надзвичайно гострою залишається проблема вироблення ефективних механізмів державного управління процесом адаптації законодавства України до надбань Спільноти (acquis communautaire) в енергетичній сфері. Адже такі механізми є передумовою та невід'ємною складовою європейської інтеграції.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання реформування енергетичного законодавства ЄС на сучасному етапі та приведення українського законодавства у сфері енергетики відповідно до європейських стандартів мають більше практичний характер, тому досліджується у працях небагатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та експертів: А. Мейх'ю, В. Баранніка, С. Голікової, В. Засадко, С. Корсунського, В. Мартинюка, О. Шах, В. Шевцова, Ю. Озолінса та ін.

Однак питання реформування енергетичного законодавства України на сучасному етапі потребує детальнішого вивчення та перегляду з урахуванням змін, що відбулися в липні 2009 року у правовому регулюванні енергетичних питань в ЄС.

Мета статті – це дослідження впливу Третього енергетичного пакету ЄС на функціональні зміни, що відбуватимуться у газотранспортному секторі України.

Виклад основного матеріалу. ЄС у 2009 року було прийнято так званий Третій енергетичний пакет, що складається з трьох регламентів та двох директив [2–6]:

1. Регламент ЄК №713/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року, що засновує Агентство з питань співробітництва регуляторів у сфері енергетики (Agency for the Cooperation of Energy Regulators).

2. Регламент ЄК №714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мереж транскордонних обмінів електроенергією, що скасовує Регламент ЄС №1228/2003.

3. Регламент ЄК №715/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мереж транспортування природного газу, що скасовує Регламент ЄС №1775/2005.

4. Директива 2009/72/ЄК Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року щодо спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії, що скасовує Директиву 2003/54/ЄК.

5. Директива 2009/73/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, що скасовує Директиву 2003/55/ЄК.

Третій пакет набув чинності 3 вересня 2009 року, на двадцятий день після офіційного опублікування, але застосовуватися почав після закінчення строку імплементації Газової і Електроенергетичної директив, що становить 18 місяців, тобто з 3 березня 2011 року (за винятком окремих положень, для яких передбачений більше тривалий термін імплементації).

Основна вимога Третього енергетичного пакета ЄС – розукрупнення вертикально інтегрованих підприємств, таких як НАК «Нафтогаз України». ЄС має на меті поставити в однакові умови менші компанії-конкуренти і полегшити входження нових гравців на ринок, лібералізуючи ціни на енергоносії. Але на практиці це може означати і збільшення, і зменшення цін залежно від рівня цін на ринку до лібералізації.

У Третьому енергетичному пакеті також наголошується, що влада кожної європейської країни може відмовити компанії вправі входження на її внутрішній ринок у двох випадках: якщо компанія не відповідає вимогам розділення видобутку і транспорту або якщо її поява на ринку може загрожувати енергобезпеці членів ЄС.

Третій енергетичний пакет забезпечуватиме можливості всіх європейських громадян скористатися перевагами, що надає прозорий та конкурентний енергетичний ринок: вільний вибір споживачами постачальників, більш конкурентні ціни, безпеку постачання енергоресурсів.

Виконання Україною газових Регламентів та Директив ЄС має призвести до гармонізації регуляторного середовища з європейськими нормами та інтеграції газової інфраструктури України й сусідніх держав – членів ЄС. Це дасть змогу безперешкодно торгувати газом між ЄС та Україною. Таким чином, український газовий ринок має стати складовою єдиного європейського газового ринку.

З 2005 року відносини в рамках ЄС – Україна регулюються Меморандумом «Про взаєморозуміння й співробітництво в енергетичній сфері між Україною і ЄС» і Договором про заснування Енергетичного Співтовариства, головною метою цих документів є створення єдиного європейського ринку електроенергії та газу, який функціонує за уніфікованими та

гармонізованими правилами з інтеграції і лібералізації ринків європейських країн.

Меморандум «Про взаєморозуміння й співробітництво в енергетичній сфері між Україною і ЄС» є важливим етапом її приєднання до Договору, а газові конфлікти 2006 і 2009 років мотивували ЄС до зміни ситуації в сфері енергетичної безпеки Європи через підписання Спільної Декларації з реконструкції та модернізації української ГТС (підписана в Брюсселі декларація) [7]. Цей документ визначив програму кардинальної реорганізації газової галузі України на засадах прозорості, розвитку конкуренції, безпеки газопостачання, створення в галузі інвестиційно привабливих умов і започаткування конкретних кроків щодо адаптації української газової галузі до норм і правил ЄС.

Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» №2787 від 15.12.2010 ратифіковано Договір про заснування Енергетичного Співтовариства, що дало змогу Україні стати Договірною Стороною Енергетичного Співтовариства з 1 лютого 2011 року [8].

На виконання Меморандуму та Договору Верховною Радою України у 2010 році було ухвалено Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу» [9], який частково адаптував українське законодавство до відповідних Директив ЄС шляхом створення відповідних державних регулювань щодо рівного доступу суб'єктів газового ринку до газотранспортної системи та розмежування функцій з видобутку, транспортування, розподілу і поставок газу. Надалі цей закон втратив чинність на підставі прийнятого Верховною Радою у 2015 році Закону України «Про ринок природного газу» [10].

Приєднання України до Енергетичного Співтовариства забезпечить прозорі та прогнозовані механізми формування тарифів на енергоносії, сприятиме залученню інвестицій в галузь, дасть змогу ефективніше використовувати наявний експортний потенціал.

Процес адаптації українського законодавства до законодавства ЄС у сфері енергетики продовжується, однак залишається низка проблем, що потребують якнайскорішого вирішення. Процес адаптації енергетичного законодавства України до законодавства ЄС відбувається дуже повільно. Не встигаючи впровадити чинне законодавство ЄС, Україна наразі потребує врахувати зміни, що відбулися в правовому регулюванні енергетичних питань в ЄС, а саме – прийняття Третього енергетичного пакета ЄС (див. табл.).

Як зазначалося вище, Верховною Радою прийнято Закон України «Про ринок природного газу». Основною метою якого є створення конкурентного середовища на ринку природного газу з урахуванням зобов'язань України щодо імплементації вимог «третього енергетичного пакету ЄС».

Закон передбачає:

- правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку природного газу;
- забезпечення недискримінаційного доступу до ринку природного газу його суб'єктам і споживачам;
- створення в Україні повноцінного ринку природного газу, заснованого на засадах вільної конкуренції із належним рівнем захисту споживачів (зокрема тих категорій споживачів, які потребують особливого захисту) та надійності енер-

Зобов'язання України в газовій сфері перед Енергетичним Співтовариством відповідно до Третього енергетичного пакету

Третій енергетичний пакет*		Необхідні зміни
Директива 2009/73/ЄС (замінює Директиву 2003/55/ЄС)	Про загальні засади функціонування внутрішнього ринку природного газу	Повне юридичне відокремлення монопольних функцій від конкурентних (уточнення вимог Директиви 2003/55). Забезпечення прозорості тарифоутворення та незалежності оператора системи**
Регламент 713/2009	Заснування Агенції з питань співпраці регуляторів енергетики	
Регламент 715/2009 (замінює Регламент 1775/2005)	Про умови доступу до систем транспортування природного газу	

Джерело: складено автором.

* Корпус законодавства ЄС, ухвалений 2009 року, де передбачено зміни до Другого енергетичного пакета, що покликані забезпечити кращий захист споживачів, зокрема через можливість реального вибору постачальника енергоносіїв, і запровадити так званий розумний облік енергетичних ресурсів. Крім того, директиви пакета уточнюють варіанти та способи розділення вертикально інтегрованих енергетичних компаній.

** Оператор системи (розподілу, транспортування чи зберігання газу) – орган, який є незалежним від інших учасників ринку і має забезпечувати недискримінаційний доступ компаній до мережі/сховищ газу.

гопостачання, а також здатного до інтеграції з ринками природного газу сторін Енергетичного Співтовариства, у тому числі, шляхом створення регіональних ринків природного газу. Створення повноцінного та конкурентоспроможного ринку природного газу в Україні сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень в енергетичній сфері, деполітизації ринку;

– підвищення привабливості господарської діяльності на ринку для його суб'єктів, створенню умов для довготривалого інвестування у галузь, зменшенню ризиків та залежності від монопольних зовнішніх постачальників природного газу, зміцнення енергетичної безпеки України та перспектив для якісно нової інтеграції українського ринку газу у ринок ЄС.

Проте на сьогодні найбільш актуальною проблемою у цій сфері є повільне впровадження європейських стандартів та незадовільне виконання Україною домовленостей з питань модернізації газотранспортної системи, зокрема стосовно створення і функціонування прозорого газового ринку. Незаперечним пріоритетом при цьому є реформування НАК «Нафтогаз України» в сучасну корпоративну бізнес-структуру з високою якістю управління, яка при сьогоднішній непрозорій структурі і нечітко сформульованих державних інтересах займалась перерозподілом фінансових і матеріальних ресурсів держави на користь провладних бізнесів. Зволікання ж з реформуванням НАК «Нафтогаз України» та виокремлення ГТС як самостійної юридичної особи, приводить до того, що без фінансової та юридичної самостійності ПАТ «Укртрансгаз» не зможе досягти фінансової стабільності та залучити потрібні кошти інвесторів на модернізацію магістральних газопроводів і підземних сховищ газу.

Незважаючи на це, вступ України до Енергетичного Співтовариства все ж таки відкриває певні можливості для її повноцінного входження до єдиного енергетичного простору ЄС, а адаптація нормативно-правової бази сприятиме гармонізації газових ринків України та ЄС, конкуренції і безпеці поставок газу, надійності його транзиту до країн Європи, посиленню позицій України в перемовинах з країною постачальником.

Загалом, основним завданням законодавства ЄС у сфері природного газу є створення сприятливих умов для конкуренції на газовому ринку. Для цього передбачені такі ключові інструменти:

– розмежування діяльності з виробництва/видобутку та постачання природного газу, з одного боку, та діяльності щодо управління мережами для передачі/транспорту та розподілу природного газу – з іншого (unbundling);

– недискримінаційний режим доступу до мереж для всіх користувачів;

– надання права вибору постачальника всім споживачам природного газу;

– незалежність та розширення кола повноважень національного регулятора енергетики.

Проте слід звернути увагу, що в рамках Енергетичного Співтовариства зобов'язання України є повсякчас більш прогресивними.

Політика ЄС в газовій сфері значно сприяла лібералізації внутрішнього газового ринку ЄС, однак вона не змогла повністю досягти поставлених цілей: досі відсутній недискримінаційний доступ на ринок та ефективний регуляторний нагляд у кожній державі-члені ЄС. Нове законодавство ЄС встановлює спільні правила транспортування, розподілення, продажу та зберігання природного газу, умов доступу на ринок, критеріїв та процедур. Нові правила спрямовані на ефективне відокремлення (effective unbundling) функцій підприємств з продажу та видобування газу від функцій транспортування (далі – ефективне відокремлення). Тільки усунення стимулу для вертикально інтегрованих підприємств щодо дискримінування учасників ринку та потенційних інвесторів зможе забезпечити таке відокремлення. Єдиним результативним засобом усунення конфлікту інтересів між підприємствами з видобування/продажу та транспортування газу, а й для гарантування безпеки постачання є незалежність.

Висновки

Лібералізація ринку природного газу, його інтеграція до європейського газового ринку створить надійний механізм забезпечення постачання газу, на випадок надзвичайних ситуацій, за будь-яким напрямом здійснення експортно-імпорتنних операцій. Умовою досягнення такого стану є розширення системи інтерконекторів між українською та європейською системами та формування віртуальної торгової точки торгівлі природним газом на базі західноукраїнських підземних сховищ природного газу.

З метою якнайшвидшої лібералізації ринків газу України, а також відповідно до зобов'язань України перед ЄС до законодавства України мають бути внесені наступні зміни з урахуванням нової політики ЄС:

– реформування монопольних структур (з метою відокремлення діяльності з видобування, транспортування, зберігання та постачання природного газу);

– забезпечення прозорого і безперешкодного доступу до газотранспортної інфраструктури;

– визначення моделі використання газорозподільних мереж (укладання довгострокових експлуатаційних договорів або приватизація);

– інфраструктурна, правова та організаційна підготовка до придбання газу на віртуальних торговельних пунктах (ВТП) країн ЄС (Австрії, Німеччини, Нідерланди);

– розробка законодавства з підготовки інтернаціоналізації ринку України, у тому числі щодо участі іноземних юридичних осіб у формуванні комплексу ринкових послуг на базі підземних сховищ газу України;

– поступове введення в практику спотових та ф'ючерсних операцій для визначення ринкової ціни на природний газ через прозорий механізм її формування.

Україні слід адаптувати до нормативного простору ЄС національні закони та запровадити стандарти ЄС щодо якості та надійності енергопостачання з врахуванням необхідності зменшення впливу держави в цьому секторі економіки, лібералізації ринків енергоносіїв, приваблення інвестицій, зменшення енергомосткості економіки, а також створення адекватного цим завданням регуляторно-управлінського простору.

Цілком очевидно, що головним пріоритетом державного регулювання і управління діяльністю вітчизняних газотранспортних мереж також повинні бути соціально-економічними, а всі інші показники техніко-технологічного, зовнішнього і внутрішньополітичного та глобалізаційного характеру, слід вважати вторинними. Це, звичайно, вимагатиме як масштабного перегляду і реформатування діючого нормативно-правового поля, так і перегляду традиційних критеріїв державного регулювання і управління цим стратегічно важливим сектором національної економіки.

Список використаних джерел

1. Нова енергетична стратегія України до 2020 року: безпека, енергоефективність, конкуренція. [Електрон. ресурс]. – Ре-

жим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/Draft%20Strategy_00%20%287%29.pdf.

2. Regulation (EC) №713/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 establishing an Agency for the Cooperation of Energy Regulators (Text with EEA relevance) // Official Journal. – L 211. – 14.08.2009. – P. 1–14.

3. Regulation (EC) №714/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity and repealing Regulation (EC) №1228/2003 (Text with EEA relevance) // Official Journal. – L 211. – 14.08.2009. – P. 15–35.

4. Regulation (EC) №715/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) №1775/2005 (Text with EEA relevance) // Official Journal. – L 211. – 14.08.2009. – P. 36–54.

5. Directive 2009/72/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC (Text with EEA relevance) // Official Journal. – L 211. – 14.08.2009. – P. 55–93.

6. Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC (Text with EEA relevance) // Official Journal. – L 211. – 14.08.2009. – P. 94–136.

7. Спільна заява. Спільна ЄС – Україна міжнародна конференція щодо модернізації газотранзитної системи України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakonO.rada.gov.ua/laws/show/994_989.

8. Шостий спільний звіт Україна – ЄС. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-enegey.org/post/18400>.

9. Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу». [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2467-17>.

10. Закон України «Про ринок природного газу» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakonO.rada.gov.ua/laws/show/329-19>.

УДК 339.923:338.23:336.74

Р.П. ЩАВА,

к.н. держ. упр., докторант кафедри міжнародного обліку і аудиту,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Фінансові та монетарні критерії конвергенції

У статті розглядається одна з головних цілей створення євро – усунення асиметрії механізму колективного плавання валют, учасники якого в односторонньому порядку пристосовувалися до економічної політики Німеччини, що не пояснює той факт, що для Економічного і валютного союзу (ЕВС) також характерна висока ступінь асиметрії. В статті також досліджуються та аналізуються причини виникнення асиметрії: послаблення дії автоматичних стабілізаторів економіки через зникнення валютного ризику, звуження інструментарію грошово-кредитної політики країн зі слабкими фінансовими системами, зсув показника інфляції євросони у бік трьох найбільших країн.

Ключові слова: економічний союз, монетарний союз, грошово-кредитна політика, фінансова політика, фінансова система.

Р.П. ЩАВА,

к. н. гос. упр., докторант кафедри міжнародного учета і аудита,
Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Финансовые и монетарные критерии конвергенции

В статье рассматривается одна из главных целей создания евро – устранение асимметрии механизма коллективного плавления валют, участники которого в одностороннем порядке приспособились к экономической политике Германии, что не объясняет тот факт, что для Экономического и валютного союза (ЭВС) также характерна высокая степень асимметрии. В статье также исследуются и анализируются причины возникновения асимметрии: ослабление действия автоматических стабилизаторов экономики из-за исчезновения валютного риска, сужение инструментария денежно-